

DOĞAL AFETLERİN DIŞ TİCARETE ETKİSİ: 2023 TÜRKİYE DEPREMLERİ VE SONUÇLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Doç. Dr. Hasan BARDAKÇI*
Arş. Gör. Furkan DEMİRTAŞ*

ÖZET

Türkiye cumhuriyet tarihinin en büyük depremlerinden birini 06 Şubat 2023 günü 11 ili etkileyecek şekilde, iki büyük ana sarsıntı ile yaşamış. Bu depremler dünya üzerinde yaşanan en geniş coğrafi alanı etkileyen ve en yıkıcı doğal afetlerden biri olarak literatürdeki yerini almıştır. Depremin meydana geldiği bölge Türkiye'nin yüzölçümünün yüzde 15 oranında bir alan ve bu oran etkilenen bölgenin ekonomik etkisi ile de doğru orantılıdır. Hayat bir süre, neredeyse bütün bu illerde tamamen durmuş. Vefat edenlerin sayısı 50.000'i geçmiştir. Sadece insanlar değil, hayvanlar, tarlalar ve fabrikalar da etkilenmiş. Üretim ve hizmet sektörü birkaç ay çalışmamıştır. Ülke nüfusunun 1/5'inin maruz kaldığı bu olayın kaçınılmaz şekilde makro-ekonomik sonuçları olmuştur.

Depremin gerçekleştiği bu bölge, Türkiye'nin dış ticareti için çok önemli olan sanayi bölgeleri, üretim tesisleri, tarım arazileri ile lojistik için önemli olan karayolları ile limanları da barındırmaktadır. Bu makalede 11 ilde yaşanan bu depremler özelinde, yıkıcı etkileri olan buna benzer her türlü afetin Türkiye Cumhuriyeti'nin dış ticaretinde, ekonomik yapısını

* Doç. Dr. Harran Üniversitesi, Siverek Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, Türkiye, hasanbardakci.72@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6181-3115
** Arş. Gör. HARRAN ÜNİVERSİTESİ Siverek Uygulamalı Bilimler Fakültesi
fdemirtas@harran.edu.tr
ORCID: 0000-0002-6069-4919

nasıl etkilediği değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler ışığında alınması gereken önlemler ortaya konmaya çalışılmıştır. Beklenen Marmara Depremi (Büyük İstanbul Depremi) gibi ülkenin bekasını etkileyebilecek doğal afetlerin etkilerinin en aza indirilmesi için öneri ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Deprem, Doğal afet, Ekonomik Yıkım, Dış Ticaret, Büyük İstanbul Depremi

THE IMPACT OF NATURAL DISASTERS ON INTERNATIONAL TRADE: EVALUATION OF THE RESULTS OF THE EARTHQUAKES IN TURKEY IN 2023

ABSTRACT

The earthquakes in February 2023 are one of the biggest natural disasters that the Republic of Turkey has been exposed to. One of the most devastating and widest area earthquakes the world has ever seen. The earthquake occurred in 11 provinces and covered an area of 15 percent of Turkey's land area. Life stopped for a while, almost in all these provinces. The death toll has exceeded 50,000, and 120,000 wounded. Production stopped completely. Not only people, but also animals, fields and factories were affected. This event also had macroeconomic consequences as 1/5 of its country was exposed.

This article evaluates the economic results on the Republic of Turkey for all kinds of disasters, such as these, with devastating effects in 11 provinces. The lessons to be learned from these evaluations have been tried to be revealed. It is thoughtful and made in the evaluations in order to minimize the consequences of natural disasters that will affect the local survival such as the expected Marmara Earthquake (Great Istanbul Earthquake).

Keywords: Earthquake, Natural Disaster, Economic Destruction, International Trade, Great Istanbul Earthquake

GİRİŞ

Türkiye’de 06 Şubat 2023 günü saat 04:17’de ve saat 13:24’te Kahramanmaraş merkezli 7,7 ve 7,6 büyüklüğündeki depremler, Cumhuriyet tarihinin yaşadığı en büyük doğal afetlerinden biridir. Dünyanın görmüş olduğu en yıkıcı ve en geniş alanı etkileyen depremlerden biri olma özelliğini de barındırmaktadır. Deprem 11 ili etkilemiş ve Türkiye’nin yüzölçümünün yaklaşık yüzde 15 oranında bir alanı kaplamıştır. Bu alan Bulgaristan’dan veya Yunanistan’ın ana karasından daha büyük bir alandır. Hayat bir süre, neredeyse bütün bu illerde tamamen durmuştur. Vefat edenlerin sayısı 50.000’i, yaralılar 100.00’i geçmiştir. Sadece insanlar değil, hayvanlar, tarlalar ve fabrikalar da etkilenmiştir. Bu olay ülke nüfusunun 1/5’inin maruz kaldığı bir olay olduğu için makro-ekonomik sonuçları da olmuştur. Bir anda afetin yaralarını sarmak için bütün ülke kenetlenmiş. Depremin dışında kalan bütün şehirlerden insanlar bölgeye yardıma gitmiştir.

Bu makalede 11 ilde yaşanan bu depremler özelinde, yıkıcı etkileri olan buna benzer her türlü afetin Türkiye Cumhuriyeti’nin ekonomik anlamda dış ticaretini nasıl etkilediği değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler ışığında alınması gereken dersler ortaya konmaya çalışılmıştır. Beklenen Marmara Depremi (Büyük İstanbul Depremi) gibi ülkenin bekasını etkileyebilecek doğal afetlerin etkilerinin en aza indirilmesi için öneri ve değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Türkiye, 6 Şubat 2023 sabahı bir deprem ülkesi olduğunu acı bir tecrübeyle tekrar tecrübe etmiştir. Benzer bir durumun yaşandığı 1999

depremi de geniş bir alanı vurmuş ve 40,000'den fazla insanın vefat etmesine yüzbinlerce insanın yaralanmasına sebep olmuştu. Depremin 1999 yılında, İstanbul'a kadar gelmesi insanları ürkütmüş. Ama hemen arkasından çatlak duvarlar boyanmış, kolon ve kirişler onarılmıştır. İnsanların çoğu, işte o zaman kolon ve kiriş nedir öğrenmiş. Ardından alınan Kent-sel Dönüşüm ve Acil Tedbir istasyonları gibi yatırımlara hızla başlanmıştı. Ancak sonu getirilememiş. Mahalle aralarındaki deprem/afet konteynırları yavaş yavaş kaldırılmıştır. Acil toplanma alanları yerleşimlerin artmasıyla beraber, sokak aralarında kaybolmuş. Deprem gerçeği, 1999'da uyurken evinin altında kalanlar, toprak altında günlerce kalıp çıkarılanlar, yakınlarını kaybedenler ve o enkazın içinde kurtarma operasyonlarına katılanlar dışındaki insanlar tarafından unutulmuş. Ta ki, 2023 yılının 6 Şubat gününe kadar. Ülkenin Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki 11 ilde 300.000'den fazla konut depremde yıkılmış veya ağır hasar görmüştür. Bölge şehirleri, devletin ve halkın çabalarıyla erişmiş olduğu noktadan, bir anda geride cansız bedenler, yaralanmış insanlar bırakarak 20-30 yıl geriye gitmiş. İnsanlar dışından tırnağından ayırdığı paralarla sahip oldukları evlerini, araçlarını kaybetmiş. Devletin yapmış olduğu kalkınma hamleleriyle belli bir seviyeye getirerek halka sunduğu sağlık, sosyal ve ekonomik tesislerini, yetişmiş iş gücünü ve memurlarını kaybetmiştir. Uluslararası Acil Durum Yardım Çağrısı, ilk yapılan işlerden biri olmuş. Görülmemiş bir yardım seferberliği ülke içinde ve dışında başlatılmıştır. Ülke içindeki ve Türk Cumhuriyetleri'nin destansı tepkileri, sosyolojik çalışmalara konu olacak kadar etkileyici bir hal almıştır.

1. TÜRKİYE VE DOĞAL AFETLER

Asya, Avrupa ve Afrika gibi üç kıtanın ortasında bulunan Anadolu, bu kıtaların birbirlerine olan baskısıyla sürekli depremlerin yaşanmasına mahkûm bir kara parçası olduğu kabul edilmelidir. İnsanoğlunun sahip olduğu mevcut teknolojik alt yapı bu doğal gerçeği maalesef değiştireme-

mektedir. Bireyler kendi ülkelerini terk edemeyeceğine göre, Japonya gibi deprem konusunda uzman ülkelerin tecrübelerinden ve teknolojisinden yararlanmak zorundadır.

Doğal afet demek sadece deprem demek değildir. Bütün doğal afetlere hazırlıklı olmak gereklidir. AFAD'ın ana sayfasında Doğal afetler aşağıdaki gibi tanımlanmıştır (AFAD, 2023). Dünya genelinde değerlendirildiğinde; doğal afetlerin 31 ayrı tipte olduğu ve bunların 28 tanesinin meteorolojik afetlerden oluştuğu görülmektedir. Ülkelerin coğrafi konumlarına göre farklılık gösteren doğal afetler hem tipleri hem de etki derecelerine göre önem sıralaması değişmektedir. Örneğin, Akdeniz Bölgesinde doğal afetler kuraklık, seller, orman yangınları, heyelan, dolu fırtınaları, çığlar, donlardır. Ülkemizde ise en sık görülen meteorolojik karakterli doğal afetler dolu, sel, taşkın, don, orman yangınları, kuraklık, şiddetli yağış, şiddetli rüzgâr, yıldırım, çığ, kar ve fırtınalardır.

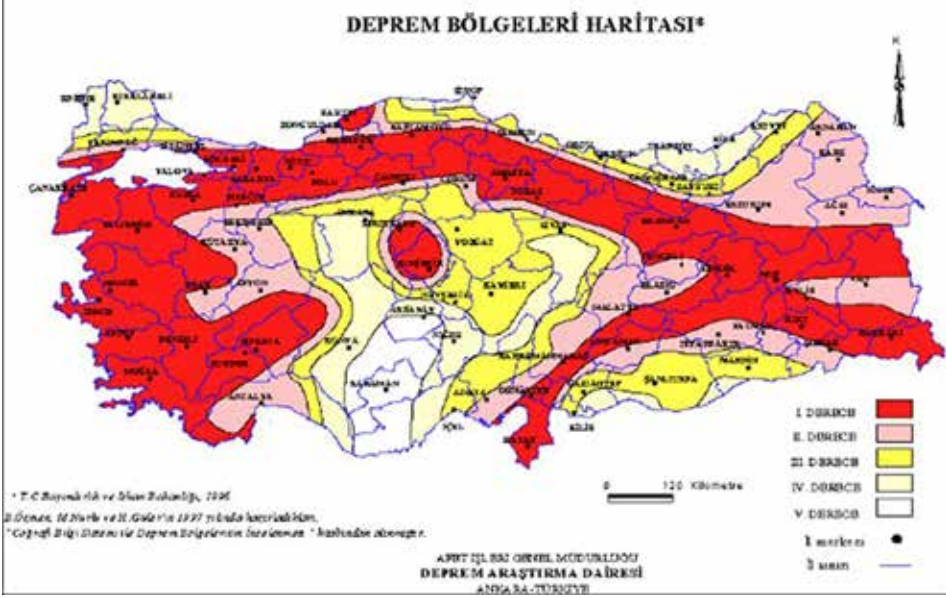
1.1. DOĞAL AFETLER

Yavaş gelişen doğal afetler:

- Şiddetli soğuklar,
- Kuraklık,
- Kıtık vb.

Ani Gelişen Doğal Afetler:

- Deprem,
- Seller, su taşkınları
- Toprak kaymaları, kaya düşmeleri,
- Çığ,
- Fırtınalar, hortumlar,
- Volkanlar,
- Yangınlar vb.

Şekil 1. Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası
Kaynak: AFAD

2. DEPREM ÖNCESİ POLİTİK EKONOMİK DURUM

Türkiye, 2023 yılı ortasında yapılması beklenen seçimlere yönelik olarak iç siyasi olaylara yoğunlaşmış durumdaydı. Politik ekonomi kararları da buna göre alınıyordu. Herkes hazırlıksız yakalandı. Depremi sadece bazı bilim insanları bekliyor ve kendi akademik çevrelerinin izlediği kısıtlı bir alanda medyanın ilgisinden biraz uzak ifade ediyorlardı.

Covid 19 gibi dünya çapında ölümcül bir salgının insanları adeta hipnotize ettiği, aşı çılgınlığı ve zorlamalarının yaşandığı 2020-2021 yıllarından sonra, Şubat 2022'de başlayan Rusya Ukrayna savaşı dünyanın yeni bir döneme girdiğinin belirtisiydi ve en çok (belki de sadece) savunma sanayi şirketlerinin satışlarını olumlu yansıtmıştır. Türkiye Savunma Sanayi şirketleri de yaptıkları (başta İHA ve SİHA'lar olmak üzere) 4,5 milyar dolarlık silah ihracatıyla 2022 yılında rekor kırmıştır. Rusya-

Ukrayna Savaşının bütün dünyayı etkilediği, yeniden soğuk savaş günlerini anımsatan silah ve asker kaydırmalarının görüldüğü, savaş uçakları başta olmak üzere, tankların, füzelerin satışlarının tavan yaptığı bir silahlanma yarışı ortaya çıkmış ve kısa sürede dünya çapında yayılmıştır.

3. DEPREMLER VE DIŞ TİCARET İLİŞKİSİ

Depremler dış ticareti çeşitli şekillerde etkileyebilir. Örneğin, altyapı ve fabrikaların zarar görmesinden kaynaklanan üretim kayıpları fiyatların artmasına neden olabilir (Eğilmez, 2023). Ek olarak, depremler ulaşım ağlarını bozabilir, gecikmelere ve nakliye maliyetlerinin artmasına neden olabilir. Bazı durumlarda depremler, altyapının hasar görmesi ve tüketici güveninin azalması nedeniyle ihracat talebinin azalmasına da neden olabilir (Yavuz, 2023). Bu faktörlerin ekonomi ve dış ticaret üzerinde önemli bir etkisi olabilir.

Depremlerin dış ticarete etkisi, depremin yeri ve şiddetine göre değişebilmektedir. Örneğin, Aktürk ve Albeni'nin 1999 depremlerinin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri üzerine yaptıkları araştırma, depremlerin ülke ekonomisi üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu, GSYİH'nin düşmesine ve enflasyonun artmasına neden olduğunu ortaya koymuştur (Aktürk ve Albeni, 2002). Benzer şekilde 2023 yılında Kahramanmaraş'ta meydana gelen depremler, 2023 yılının şubat ayında ihracatın %6,4 oranında azalmasına neden olmuştur (Habertürk, 2023). Bu nedenle, depremlerin dış ticaret ve genel olarak ekonomi üzerindeki potansiyel etkisini azaltmak için ülkelerin acil durum planlarına sahip olması önemlidir.

3.1. DEPREMLERİN DIŞ TİCARETE ÖZEL ETKİLERİ

Depremlerin dış ticaret üzerindeki spesifik etkilerinden biri, limanlar, yollar ve havaalanları gibi altyapıya verdiği zarardır. Bir depremin ardından, ulaşım ve altyapı ciddi şekilde etkilenebilir ve bu da etkilenen alanların içine ve dışına malların taşınmasını zorlaştırabilir (Hürriyet,

2023). Örneğin, Türkiye’de 10 ili etkileyen son deprem felaketinde, karayolları ve havaalanı pistlerinin hasar görmesi, etkilenen bölgelere yardım ulaştırılmasını zorlaştırmıştır (Kargohaber, 2023). Bu, dış ticaret üzerinde dalgalanma etkisi yaratabilecek uluslararası tedarik zincirlerinin ve lojistiğin bozulmasına yol açmıştır (Genç Sertkaya, 2023).

Tedarik zincirlerinin ve lojistiğin aksaması, depremlerin dış ticaret üzerindeki bir diğer önemli etkisidir. Depremler tedarik zincirinde önemli aksamalara neden olabilir, gecikmelere ve maliyetlerin artmasına neden olabilir (Yücel, 2023). Bu bozulma, ticarete konu olan mal hacminin azalmasına ve ayrıca nakliye ve sigorta maliyetlerinin artmasına neden olabilir (Demirci Orel ve Akkan, 2018). Ayrıca depremlerin fabrikaların kapanması ve stok kaybı gibi üretim üzerindeki etkileri de dış ticaret üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir (Bağcıoğlu,2023).

Depremlerin ekonomik maliyeti de dış ticaret üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilir. Depremlerin maliyeti artmaya devam ettikçe, bu maliyetlerin yükü kamu tarafından karşılanabilir, bu da kamu borçlanmasının ve bütçeye olan faizin artmasına neden olabilir (Şen, 2023; Yarız, 2023). Ayrıca döviz kurundaki artış durumu daha da kötüleştirerek dış ticaret açığının ve cari açığın artmasına neden olabilir (Dedekoca, 2023). Bu nedenle, depremlerin ekonomik etkisinin dış ticaret üzerinde geniş kapsamlı etkileri olabilir, bu da hükümetlerin ve işletmelerin bu riskleri azaltmak için önlemler almasını zorunlu kılar.

3.2. DEPREMLERİN TÜRKİYE ÜZERİNDEKİ EKONOMİK ETKİLERİ

Dünya Bankası, 6 Şubat’ta Türkiye’yi vuran iki büyük depremin yaklaşık 34,2 milyar dolarlık doğrudan fiziksel hasara yol açtığını, yeniden inşa ve iyileştirme maliyetlerinin ise bu miktarın iki ya da üç katı olabileceğini açıklamıştır. Dünya Bankası Türkiye ülke direktörü Humberto Lopez, depremler nedeniyle Türkiye’nin gayrisafi yurtiçi hasılasında 2023 yılında ön görülen yüzde 3,5 ila 4’lük büyümenin en az yarım puan azal-

acağını tahmin ettiklerini belirtmiştir (Euronews, 2023).

Buradan çıkarılacak sonuç yaklaşık olarak yeniden inşa ve iyileştirme maliyeti asgari 68 milyar dolar ile azami 102 milyar dolar arasında olacaktır. Depremler nedeniyle vefat eden veya yaralanarak üretime bir süre katkıda bulunamayacak işçilerin olması, yetişmiş iş gücü istihdamında sorun yaratacaktır. İnşaatlar için normalden daha fazla bir şekilde inşaat malzemelerine ve iş gücüne talep artacağından fiyatlar da aratacaktır. İhracata konu olabilecek bir çok ürün iç piyasada kullanılacaktır. Dolayısıyla daha az ihracat daha az döviz anlamına gelecektir. Bu ürünlerden inşaat malzemeleri, inşaat araçları, seramikler, armatürler, mobilyalar ve beyaz eşya öncelikli olacaktır.

Sayılgan'a göre 2022 yılı Türkiye ihracatının yüzde 10,6'sı deprem bölgesindeki illerde gerçekleşmiştir. Özellikle gıda, tekstil, konfeksiyon ve halı gibi ürünlerde Türkiye'nin ihracatının etkilenmesi söz konusu olacaktır. Ekonomiye etkisi yönünden değerlendirecek olursa Türkiye'nin GSY-İH'nin yaklaşık yüzde 11,35'ini gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla ekonomide büyüme perspektifi yönüyle bakıldığında 2023 ve 2024 yıllarında yaklaşık yüzde 5 ile yüzde 6'lık bir negatif etki yaratacaktır. Bu etkinin Türkiye'nin diğer bölgelerinde yaratacağı çarpan etkisi ayrıca değerlendirilmelidir (Sayılgan, 2023).

3.3. AFETLERİN DIŞ TİCARETE VE TURİZM (SAĞLIK TURİZMİ DAHİL) SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

Turistler, KKTC'den gelip toprağın altında kalarak ölen 16-17 yaşındaki sporcu çocukların ve Türkiye liglerindeki ünlü futbolcuların, mezar otellerde ölümlerini gördükten sonra Türkiye'de tatile geldiklerinde kalacakları otellerin güvenliğini sorgulamaya başladılar. Bu korkuları tabii ki turizmdeki en büyük rakip ülkeler olarak Mısır ve Yunanistan tarafından özellikle kullanılmış. Sağlık turizmi dahil turistik amaçlı ziyaretler için rezervasyonlar dikkate değer oranlarda düşmüştür. Depremin ardından,

Sağlık turizmi yüzde 40 küçülmüş, organizasyonların yüzde 50'si ertelenmiştir. Sağlık turistleri, hastane ve otellerin depreme dayanıklı olup olmadığını sorgulamaya başlamıştır. Sağlık hastalarının yüzde 80'inin tercih ettiği İstanbul otellerinde doluluk oranlarının yüzde 30'lara indiği tespit edilmiştir. Yıllık yaklaşık 4 milyar dolarlık gelir elde edilen sağlık turizmi deprem sonrasındaki iki ayda yüzde 40 düşmüştür. Özellikle estetik amaçlı ya da acil olmayan sağlık sorunu yaşayanlar gelişlerini iptal etmiştir. Yaklaşık 250 milyon dolar zarar edildiği değerlendirilmektedir (Kıraç, 2023)

Afetler sonrasında kaybedilen binaların bir kısmı tarihi dokuyu koruyan, izinsiz çivi bile çakılmasına, yenileme yapılmasına müsaade edilmeyen yerler olmuştur. Bu binalar tamamen yok olmuş. Yüzyılların yaşanmışlık izleri bir anda kaybolmuştur. Buraları görmek için gelecek turistlere gösterilecek tarihi doku ve eserlerin oranında azalma olmuştur. Yüzyıllardır ayakta duran Gaziantep Kalesinin de bazı duvarları bu büyük depremde yıkılmıştır.

Demiralp'e göre; Dünya Bankası 1999 depreminin maliyetlerini yaklaşık 5 milyar dolar ve GSYH'nin yaklaşık yüzde 2,5'i olarak hesaplamıştır. 2022 yılının GSYH rakamlarına göre yaklaşık 20 milyar dolar demektir. Ancak 1999 depremi GSYH'nin yaklaşık yüzde 30'unu üreten Marmara Bölgesi gibi bir sanayi bölgesini vurduğu için, üretime yansıtacak maliyeti de görece daha yüksektir. 1999 depremi sonrası turizm gelirleri yüzde 40 azalmıştır (BBC, 2023).

Tablo 1. 1998-2000 Yılları Arasında Dış Ticaret Değerleri (milyon \$)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	DIŞ TİCARET HACMİ	DIŞ TİCAR-ET DENGESİ	İHR./İTH. Karşılama Oranı %
1998	26.973	45.921	72,895	-18,947	58,7
1999	26.587	40.671	67,258	-14,084	65,4
2000	27.774	54.502	82,277	-26,727	51

Kaynak T.C. Başbakanlık Türkiye İstatistik Kurumu

İstanbul’u ve en önemli sanayi bölgelerini içeren Marmara Bölgesi, beklenen büyük deprem sonrasında metrekareye düşen yoğun nüfusun bulunması nedeniyle çok büyük bir insan kaybına sebep olabilecektir. Gerek insanların vefatı gerekse sanayi altyapısının zarar görmesi ülkenin bekasını etkileyecek bir boyutta olabilecektir. 1999 Depremi meydana geldiğinde Türkiye’nin ihracat ve ithalat rakamları Tablo 1’de görülmektedir.

İhracat 1999 yılında bir önceki yıla göre, yüzde 1,44 düşmüştür. Bu sonucun sadece deprem nedeniyle değil aynı zamanda 1999 yılı döviz kuru artışının enflasyonun altında bir oranda kalmasının da etkili olduğu değerlendirilmektedir. Benzer şekilde günümüzde de TL’nin dolar karşısında değerli kaldığı hesaplanmaktadır.

Tablo 2. 2020-2022 Yılları Arasında Dış Ticaret Değerleri (milyon \$)

YILLAR	İHRACAT	İTHALAT	DIŞ TİCARET HACMİ	DIŞ TİCAR-ET DENGESİ	İHR./İTH. Karşılama Oranı %
2020	169.637	219.516	389.154	-49.879	77,3
2021	225.234	271.425	496.640	-46.211	83
2022	254.191	363.710	617.902	-109.519	69,9

Şekil 1. TÜİK 2023

Türkiye’de 2022 yılında en yüksek ihracatı 99,37 milyar dolarla İstanbul yaparken, onu 19,24 milyar dolarla Kocaeli, 16,16 milyar dolarla Bursa, 13,92 milyar dolarla İzmir takip etmiştir. Ankara 11,58 milyar dolar, Gaziantep 10,52 milyar dolar, Manisa 5,20 milyar dolar, Sakarya 4,93 milyar dolar, Denizli 4,70 milyar dolar, Hatay 3,56 milyar dolar ihracat gerçekleştirmiştir. Konya, Kayseri, Adana, Mersin, Antalya, Tekirdağ, Kahramanmaraş, Eskişehir, Samsun, Trabzon ve Mardin şehirleri ise 1 milyar doları aşan iller arasında yer almıştır (TÜİK, 2023). Görüldüğü gibi; deprem bölgesindeki Gaziantep, Hatay, Adana ve Kahramanmaraş illerimizin ihracatı 16 milyar doları geçmiştir. Halbuki 1999 yılında Türkiye’nin toplam ihracatı 26,5 milyar dolardır.

Türkiye'nin 2022 yılında yapmış olduğu 254 milyar dolarlık ihracata göre deprem bölgesindeki sadece 4 ilin ihracatı olan 16 milyar doların oranı yüzde 6,3'tür. Bölgedeki en büyük ihracatçı il olan Gaziantep'te (10,52 milyar dolar) meydana gelen yıkım özellikle Nurdağı, İslâhiye ilçelerinde ve Şehitkamil ilçesine bağlı Sofalıcı Mahallesinde olmuş. Şehir merkezine ve organize sanayi bölgelerine kıyasla bu iki ilçe ve mahalle ağır hasar almıştır. Son verilere göre 2000'den fazla vefat, 11000'den fazla yaralı olduğu, 600 civarında binanın yıkıldığı ve 300'den fazla binanın oturulamaz hale geldiği tespit edilmiştir. Ancak Gaziantep sanayisi ilk iki haftanın sonunda çalışmasına devam etmeyi başarmıştır.

Kahramanmaraş merkezli 06 Şubat 2023 depremlerinden etkilenen bölge, Marmara Bölgesi kadar ihracata katkısı olan bir bölge olmasa bile, 1999'dan günümüze kadar geçen 24 yılda ülkenin kazandığı büyük ihracat artışı nedeniyle, en az yüzde 1,5-2 aralığında bir ihracat düşüşü görülebilir.

Mayıs 2023'teki Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekilliği seçimleri nedeniyle uygulanan iktisadi politikalar, bu oranın daha fazla olmasına da neden olabilir. Yılın ikinci yarısında alınacak ekonomik tedbir ve uygulamalar göz önüne alındığında, ihracattaki bu düşüşün yüzde 2'nin üzerine çıkması beklenebilir. Seçimlerden sonra, 2023 yılı içinde olağanüstü olayların (Ukrayna-Rusya savaşının/kısıtlamalarının yayılması, kuraklık, orman yangınları gibi yeni doğal afetler veya küresel ekonomik krizler vb.) meydana gelmesi durumunda; ihracatın yüzde 5 seviyesine kadar düşeceği değerlendirilebilir.

En kötü senaryo ise; 2023 yılında Kahramanmaraş depremlerinden çıkan Türkiye'de Marmara bölgesinde beklenen büyük depremin gerçekleşmesidir. Depremlerin doğal veya yapay gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği tam olarak bilinmediğine göre, yeni depremlere (afetlere) ve kayıplara hazır olunmalıdır. İhracatın mevcut koşullarda azami yüzde 5 düştüğü varsayılırsa, bunun üzerine eklenecek olan yeni

Marmara depreminin etkisiyle asgari yüzde 15 etkilenmesiyle ihracat toplamda yüzde 20 düşebilir. Sanayi bölgelerinin toparlanamaması halinde, küresel tedarik zincirinden çıkılması/aksaması nedeniyle, gelecek yıllarda da zor durumlar yaşanabilir.

4. SONUÇ

TÜİK verilerine göre, ihracat 2022 yılı Ocak-Aralık döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 12,9 artarak 254 milyar dolar olarak gerçekleştiğine göre;

-Yüzde 1,5'lik bir düşüş ihracatın 250 milyar dolara inmesine sebep olacaktır (-3,8 milyar \$).

-Yüzde 5'lik bir düşüş ihracatın 241 milyar dolara inmesine sebep olacaktır (-12,7 milyar \$).

-Yüzde 20'lik en kötü senaryo ise ihracatın 200 milyar dolara inmesine sebep olacaktır (-50,8 milyar \$).

Bu değerlendirmeler ışığında ihracatın en az 3,8 milyar dolar düşeceği, ancak bunun 12,7 milyar dolara kadar da düşme ihtimalinin olduğu, yeni bir doğal afetin veya bir savaşın oluşması halindeki en kötü senaryoda ise 50,8 milyar dolar civarında bir kaybın 2023 senesi içinde beklenebileceği değerlendirilebilir.

Bir ülke ihraç ettiği malların değerinden daha fazla değerde mal ithal ediyorsa o ülkenin ödemeler dengesi dış ticaret açığı veriyor demektir. Kazanılandan çok harcandığı anlamına gelen dış ticaret açığının aslında büyük bir kısmı enerji satın almak zorunda olduğu için oluşmaktadır. Ayrıca ihracata yönelik üretilen malların üretiminde kullanılan ara mal ve mamuller de bu kapsamda önemli bir yer tutmaktadır. Bu açığı turizm gelirleri ile kapatma imkânı bulunmaktadır. Turizm gelirleri döviz kazandırdığı gibi çok fonksiyonlu olarak ülkenin kalkınmasına katkıda bulunmaktadır. TÜİK verilerine göre; Türkiye'nin Turizm geliri 2022

yılında bir önceki yıla göre yüzde 53,4 artarak 46 milyar 284 milyon 907 bin dolar olmuştur (Data TÜİK, 2023). Turizm gelirlerinin yüzde 40 düştüğü 1999 yılı değerleri esas alınır (sadece deprem nedeniyle değil dolar/TL paritesinin o dönemde de yüksek kalmış olması benzerliği dikkate alınarak); 2023 yılı Turizm gelir kaybı tahmini yapılabilir. Önümüzdeki dönemde; depremler nedeniyle otel ve hastanelere karşı bir önyargı-korku oluşmaktadır. Tüketim maddeleri ve hizmetlerdeki artışın etkilediği yüksek enflasyonist ortam, turistleri başka tatil destinasyonları (Mısır, Yunanistan gibi) arayışına itebilir. Türkiye'nin yoğun bir şekilde ülke tanıtımı yaparak, Rusya Federasyonu vatandaşlarının savaş nedeniyle en yakın tatil destinasyonu olunması fırsatını iyi değerlendirerek ve depreme dayanıklı otel, hastane sertifikalarının alınması gibi tedbirlerle turizm zararının yüzde 20'nin altında kalacağı değerlendirilebilir. Ancak savaş, doğal afet vb. olağanüstü bir durum gerçekleşirse azami yüzde 40 gibi bir zarar beklenebilir. Turizm gelirinin değerlendirilmesi:

-Yüzde 20'lik bir düşüş gelirin 37 milyar dolara inmesine sebep olacaktır (-9,3 milyar \$).

-Yüzde 40'lık bir düşüş gelirin 27,7 milyar dolara inmesine sebep olacaktır (-18,6 milyar \$).

İHRACAT VE TURİZM GELİR KAYIPLARI:

İyimser senaryoda İhracat kaybı (-3,8 milyar \$) ve Turizm gelir kaybı (-9,3 milyar \$) toplamda -13 milyar \$'lık bir zararın olabileceği ön görülebilir. Ortalama bir senaryoda ise İhracat kaybı (-12,7 milyar \$) ve Turizm gelir kaybı (-18,6 milyar \$ toplamda -31 milyar \$'lık bir zararın olabileceği ön görülebilir. En kötü senaryoda ise İhracat kaybı (-50,8 milyar \$) ve Turizm gelir kaybı (-18,6 milyar \$) toplamda -69 milyar \$'lık bir zararın olabileceği ön görülebilir.

Dış ticaret açığının giderek büyüdüğü, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı verilerinden görülmektedir. Buna göre 2022 yılında ihracat 254,2 milyar dolar ve ithalat 364 milyar dolar seviyelerinde gerçekleşmiştir. Dış ticaret açığının 2022 yıl genelinde 110,2 milyar dolar seviyesinde olduğu gözlenmiştir (Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe, 2023).

Ticaret Bakanlığının verilerine göre, Dış Ticaret 2023 yılı Ocak-Mart döneminde geçen yılın aynı dönemine göre; İhracat, yüzde 2,5 oranında artarak 61 milyar 588 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. İthalat ise, yüzde 11,4 oranında artarak 96 milyar 489 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (Ticaret Bakanlığı, 2023).

İthalatın mevcut şartlarda bir değişiklik yapılmadığı takdirde iyimser bir tahminle yüzde 10 artabileceği ve 400 milyar dolar civarında olacağı değerlendirilebilir. Ancak genel artış oranlarına bakıldığında ithalatın yüzde 30 artma ihtimalini de göz önüne almak gereklidir. İthalatın yüzde 30 artacağı bir durumda 473 milyar dolar civarında bir büyüklüğe erişeceği değerlendirilebilir. Dış ticaret açığı olarak 2022’de karşı karşıya kaldığımız 110 milyar dolar, 2023 yılında 147 milyar dolar-220 milyar dolar aralığında olabilir. Turizm geliri olan 37 ve 28 milyar doları artı olarak hesaba katarsak reel dış ticaret açığı 110 milyar dolar ile 192 milyar dolar olacaktır. İyimser tahminlere göre ortaya çıkan 110 milyar dolarlık açık, 2022 yılındaki açıkla aynı görünmektedir. Ancak 2022 yılında kullanılan ekonomik enstrümanların maliyetiyle 2023 yılı koşulları farklıdır. Böylesine büyük bir açık Türkiye için olası bir beka sorunu olarak değerlendirilmelidir.

İhracatın önünü açacak şekilde ekonomi politikalarının izlenmesinin şart olduğu görülmektedir. Turizmden (sağlık turizmi dahil) elde edilen gelirin artırılması için çalışmaların yapılmasında fayda vardır.

Ülkenin bekası söz konusu olduğundan; insan gücünü ve ekonomik

kaynakları öncelikle Marmara bölgesindeki hastaneler, okullar, sanayi tesisleri ve konutlar depreme dayanıklı yapılacak şekilde yoğunlaştırılmalıdır.

5. ÖNERİLER

Türkiye Cumhuriyeti, 6 Şubat depremleri coğrafyasının kaderi olduğunu ancak, mevcudiyetini devam ettirebilmesi için de özellikle Marmara bölgesi için acil önlemler alması gerektiğinin farkına varmıştır. Dış ticaretin en önemli konularından biri lojistik yani üretilen malın ihraç edilebilmesi için transfer edilebilmesi gerekir. Bu nedenle üretim tesislerinin limanlara, karayollarına, havalimanlarına yakın olması beklenir. İşte İstanbul ve Marmara Bölgesi bu nedenle Türkiye'nin dış ticaretinin kalbi durumunda. Ancak olası bir deprem durumunda, tamamı güçlendirilmiş binalarda da olsa, ki bina stokunun olası İstanbul depreminde riskli durumda olduğu bilinmektedir, üretimin ve ticaretin aksayacağı açıktır.

İşte bu nedenle sanayinin, tarım alanlarına zarar vermeden, çeşitli illere kaydırılması ve nüfus yoğunluğunun azaltılması gibi tedbirlerin alınmasında fayda vardır. Büyükşehirlerde yaşam giderek daha pahalı bir hale gelmektedir. Çalışan işçi durumundaki mavi yaka insanlar da yönetici durumundaki beyaz yaka insanlar da artık şehrin trafiğinden, hava kirliliğinden, en önemlisi sağlıksız ve pahalı yiyeceklerinden uzaklaşmak istemektedirler. Büyükşehirlerdeki arsa fiyatlarının yüksekliği, konut kiralalarının asgari ücreti aşmasına sebep olmakta, aynı zamanda fabrika alanlarının büyümesini de kısıtlamaktadır. Anadolu'da depreme dayanıklı, ulaşım alt yapısı olan yerlerin geliştirilmesinde fayda vardır. Sanayi bölgesinde çalışan insanları, uzak yaşam yerlerinden süratle iş yerlerine erişimini sağlayacak ekonomik ve çevreye duyarlı ulaşım alt yapısının oluşturulmasında fayda vardır.

Uluslararası ticaret, Türkiye'nin kalkınma hamlesinde çok önemli role sahiptir. Doğal afetlerden minimum düzeyde etkilenecek bir sistem

üzerinde şimdiden çalışmakta fayda vardır. Binaların depreme dayanıklı hale getirilmesi zaten projelendirilmiş olsa da, riskin bölünmesi yani ticari kümelenmenin başka şehirlere yayılması da bir diğer risk azaltıcı faktör olacaktır.

Yine bir strateji olarak depremlerin dış ticaret üzerindeki etkisini azaltmanın en etkili yollarından biri, altyapı ve bina güvenlik önlemleri ile depreme hazırlıklı olmaktır. Bu, binaların sarp kayalıklardan ve vadilerden uzakta, güvenli yerlerde inşa edilmesini ve sismik aktiviteye dayanacak şekilde inşa edilmesini sağlamayı içerir (AFAD, 2018). Ek olarak, mevcut binalar dayanıklılıklarını artırmak için güçlendirilmeli ve ev sahipleri ve işletmeler potansiyel kayıplara karşı korunmak için deprem sigortasına yatırım yapmalıdır (SDÜ, 2023). Bireyler ve işletmeler bu önlemleri alarak depremlerin neden olduğu zararı en aza indirebilir ve altyapı hasarlarından kaynaklanan dış ticaret kesintilerini azaltabilir (Eğilmez,2023).

Depremlerin dış ticaret üzerindeki etkisini azaltmak için bir başka strateji de tedarik zincirlerini ve lojistiği çeşitlendirmektir. İşletmeler, üretimi yayarak ve malzemeleri birden çok konumdan tedarik ederek, depremlerin neden olduğu kesintileri tek bir alanda en aza indirebilir. Ek olarak, işletmeler daha çevik ve esnek tedarik zincirlerine izin veren teknolojilere ve uygulamalara yatırım yapmalıdır (Ayan vd, 2018). Bu, tedarik zincirlerini gerçek zamanlı olarak yönetebilen ve beklenmedik kesintilere uyum sağlayabilen 4. taraf lojistiğin uygulanmasını içerir (Bayat, 2021). İşletmeler, tedarik zincirlerini çeşitlendirerek ve çevik lojistiğe yatırım yaparak depremlere daha iyi hazırlanabilir ve depremlere yanıt verebilir ve depremlerin dış ticaret üzerindeki etkilerini en aza indirebilir.

Depreme dayanıklı teknolojilere ve uygulamalara yatırım yapmak, depremlerin dış ticaret üzerindeki etkisini azaltmanın bir başka etkili yoludur. Bu, betonarme ve çelik gibi depreme dayanıklı yapı malzeme-

lerinin kullanılmasını ve sismik enerjiyi absorbe edebilen ve depremlerin binalar üzerindeki etkisini azaltabilen sismik izolasyon teknolojilerinin uygulanmasını içerir (Bikçe, 2017). Buna ek olarak, işletmeler bir deprem durumunda operasyonların devam edebilmesini sağlamak için depreme dayanıklı makine ve teçhizatın yanı sıra yedek güç ve iletişim sistemlerine yatırım yapmalıdır (Taydaş, 2023). İşletmeler, depreme dayanıklı teknoloji ve uygulamalara yatırım yaparak depremlerin yol açacağı hasar ve aksama riskini azaltabilir ve dış ticaretin devamlılığını sağlayabilir.

Kaynakça

- AFAD (2018) Deprem Öncesi, Anı ve Sonrası Alabileceğiniz Önlemleri Biliyor musunuz? 05.03.2018, <https://www.afad.gov.tr/deprem-oncesi-ani-ve-sonrasi-alabileceginiz-onlemleri-biliyor-musunuz>
- AFAD, (2023). https://www.afad.gov.tr/afadem/dogal-afetler#menu_237580 Erişim Tarihi: 21 Nisan 2023.
- Aktürk, İ, ve Albeni, M (2002) Doğal Afetlerin Ekonomik Performans Üzerine Etkisi: 1999 Yılında Türkiye’de Meydana Gelen Depremler ve Etkileri, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, cilt 7, sayı 1, sayfa 1-18, dergipark.org.tr/tr/download/article-file/195088
- Ayan, O., Ozturk, M. G., Koseoglu, A. M. & Colak, M. (2018). A Study On Supply Chain Elasticity In 4th Party Logistics Companies . Journal of Management Marketing and Logistics, 5 (4), 311-323 . DOI: 10.17261/Pressacademia.2018.990
- Bağcıoğlu, R. (2023) Depremin Dış Ticarete Olumsuz Etkileri- Satınalma Dergisi. 21.Haziran 2023, www.satinalmadergisi.com/depremin-dis-ticarete-olumsuz-etkileri/
- Bayat, T. (2021). Tedarik Zinciri Dayanıklılığı (Supply Chain Resilience). İşletmelerde Dayanıklılık (Pp.65-102), Publisher: Ekin Yayınevi
- BBC, (2023). Prof. Dr. Selva Demiralp. <https://www.bbc.com/turkce/articles/cz7rre57ky1o> Depremlerin Türkiye ekonomisine maliyeti ne olacak? Erişim Tarihi: 21 Nisan 2023.
- Bıkçe, M, (2017) Türkiye’deki Depremlerde Alınan ve Alınabilecek Önlemler. Uluslararası Mühendislik Araştırma ve Geliştirme Dergisi, cilt 9, sayı 2, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/362115>
- Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe, (2023). <https://www.sbb.gov.tr/2022-yili-aralik-ayi-gecici-dis-ticaret-verileri/#:~:text=D%C4%B1%C5%9F%20Ticaret%20Dengesi&text=B%C3%B6ylece%2C%202022%20y%C4%B1%C4%B1nda%20ihraat%20ve,2%20milyar%20dolar%20seviyesinde%20g%C3%B6zlenmi%C5%9Ftir> Erişim Tarihi: 09 Mayıs 2023.
- Data TÜİK, (2023). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turizm-Istatistikleri-IV-Ceyrek:-Ekim-Aralik-ve-Yillik,-2022-49606#:~:text=Turizm%20geliri%202022%20y%C4%B1%C4%B1nda%20bir,ise%20paket%20tur%20harcamalar%C4%B1%20olu%C5%9Fturdu> Erişim Tarihi: 02 Mayıs 2023.
- Dedekoca, E., (2023) 6 ŞUBAT DEPREMLERİ VE YOL AÇTIĞI EKONOMİK MALİYET. 27.02. 2023, <http://ankaenstitusu.com/6-subat-depremleri-ve-yol-actigi-ekonomik-maliyet/>
- Demirci Orel, F, ve Akkan, E, (2018) *Tedarik Zincirinde Risk, Risk Yönetimi Ve Performans İlişkileri: Bir Literatür Taraması*, Beykoz Akademi Dergisi, 6 (1),

- 84-117<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/948114>, DOI: 10.14514/BYK.m.21478082.2018.6/1.84-117
- Eğilmez, M., (2023) Depremlerin Ekonomiye Etkisi, KENDİME YAZILAR, 23.02.2023, <https://www.mahfieregilmez.com/2023/02/depremlerin-ekonomiye-etkisi.html>
- Euronews (2023). <https://tr.euronews.com/2023/02/27/dunya-bankasi-6-subat-depremleri-turkiyede-342-milyar-dolarlik-hasara-yol-acti> Erişim 21 Nisan 2023.
- Genç Sertkaya, H., (2023) GSYH'daki kayıp için 350 milyar TL yatırıma ihtiyaç var. 15.02.2023, <https://www.paradergi.com.tr/finans/2023/02/15/gsyhdaki-kayip-icin-350-milyar-tl-yatirim-ihiyac-var>
- Habertürk (2023) Depremin ihracata ilk etkisi 1.5 milyar dolar – 02.03.2023, <https://www.haberturk.com/ihracat-subatta-geriledi-3570211-ekonomi>
- Hürriyet (2023) Deprem felaketinde hayatını kaybedenlerin sayısı 5 bin 894, 08.02.2023, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-buyuk-afette-ikinci-gun-deprem-felaketinde-hayatini-kaybedenlerin-sayisi-3-bin-381-42216282>
- Kargohaber (2023) Afetlerde Deniz Ulaştırması Önemli Rol Oynuyor. 14.03.2023, <https://www.kargohaber.com/afetlerde-deniz-ulastirmasi-onemli-rol-oyunyor-7296h.htm>
- Kıraç, Ş. (2023). Cumhuriyet Gazetesi, 02 Nisan 2023 sayısı. Sh.9. İptal üstüne iptal. Özel Hastaneler ve Sağlık Kuruluşları Derneği (OHSAD) Başkanı Dr. Reşat Bahat ve MICE Endüstrisi Bşk. Hüseyin KURT.
- Sayılgan, Ş., (2023). <https://www.dunya.com/kose-yazisi/depremin-diger-yuzu-ekonomiye-etkisi/685741> Erişim 24 Nisan 2023.
- SDÜ (2023) Deprem Öncesi, Anı Ve Sonrası Alabileceğiniz Önlemler. Süleyman Demirel Üniversitesi, Deprem ve Jeoteknik Araştırma Merkezi, <https://deprem.sdu.edu.tr/tr/bilgilendirme/deprem-oncesi-ani-ve-sonrasi-alabileceginiz-onlemler-13535s.html>
- Şen, S., (2023) Kahramanmaraş Depremlerinin Ekonomiye Etkisi - Diplomasi ve Strateji Dergisi, The Journal of Diplomacy and Strategy , cilt 4, sayı 1, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/3049226>
- Taydaş, Z., (2023) Depremin İşçi-İşveren İlişmesine Etkisi- Aksan Hukuk Bürosu. 08.03 2023, <https://aksan.av.tr/tr/blog/detail/2223>
- Ticaret Bakanlığı, (2023). <https://ticaret.gov.tr/haberler/2023-yili-mart-ayi-dis-ticaret-verileri> Erişim Tarihi: 05 Mayıs 2023.
- TUİK, 2023. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri-Subat-2023-49622> Erişim Tarihi: 06 Mayıs 2023.
- Yarız, A (2023) Depremin ekonomik kayıpları ve gelecek döneme etkileri. 02.05.2023, <https://www.ekonomim.com/kose-yazisi/depremin-ekonomik-kayıplari-ve-gelecek-doneme-etkileri/692883>

Yavuz, F, (2023) Depremin Tarıma Etkileri Üzerine - Kriter Dergi. Yıl 7, sayı 77, mart, <https://kriterdergi.com/dosya-deprem-ve-afet-yonetimi/depremin-tarima-etkileri-uzerine>

Yücel, A., (2023) "Türkiye'deki depremler tedarik zincirlerine darbe vurdu" 27.02.2023, <https://www.ekonomim.com/ekonomi/turkiyedeki-depremler-tedarik-zincirlerine-darbe-vurdu-haberi-684389>